

Forfatter: Biehl, Charlotta Dorothea

Titel: Indledning

Citation: Biehl, Charlotta Dorothea: "Indledning", i *Mit ubetydelige Levnets Løb*, udg. af Marianne Alenius, Museum Tusulanum, 1986, s. 9. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-biehl01-shoot-idm139639967773888.pdf> (tilgået 21. september 2021)

Anvendt udgave: Mit ubetydelige Levnets Løb

Indledning

a. Charlotta Dorothea Biehl og opfattelsen af hende siden 1788

Charlotta Dorothea Biehls selvbiografi fra 1787 er et fascinerende paradoks. Kender man bare lidt til dansk kulturliv i anden halvdel af det 18. århundrede, er man stødt på hendes navn og må studse over at se det knyttet til den beskedne titel »Mit ubetydelige Levnets Løb«. Kender man også noget til Biehls egne skrifter, gætter man på, at titlen ikke skal tages for pålydende.

Biehl blev født i København i 1731 og døde i København i 1788. Om hun nogensinde krydsede Storebælt eller Øresund, ved vi ikke. Hvad vi ved om hendes privatliv, stammer næsten altsammen fra hendes egne breve og fortællingen »Mit ubetydelige Levnets Løb«. Det er påfaldende, hvor mange berømte personer fra den inderste cirkel i Københavns kulturliv hun har kendt, og hvor fa der har fundet bekendtskabet værdigt til omtale. Havde vi ikke en stor samling af hendes privatbreve bevaret i hendes ven Johan Bülow's papirer, ville hendes mange bøger i dag stå i et besynderligt og ganske usandfærdigt vacuum. Et forfatterskab uden forfatter. Eller findes der muligvis upåagtede samtidige skildringer af hende?

Biehl har en meget stor litterær produktion. Mens hun levede, så hun sine skønlitterære værker blive udgivet, sine komedier blive opført, sine oversættelser af udenlandsk litteratur blive trykt, og 10 ved siden af disse arbejder ophobedes en større samling af historiske skildringer, privatlivsberetninger og digte, som det blev eftertidens opgave at tage sig af. En del blev udgivet posthumt i det 19. århundrede, andet i det 20., og noget ligger endnu hen i håndskrift.

Biehl var forfatter og oversætter og debattør. Mundtligt og skriftligt var hun med i kultur- og sprogdebatten. Sentimentalisme, moral, komik og persontegning mestrede hun, som det sene 1700-tal krævede det. Danmarks litteratur, sprog og historie i »den biehlske periode« bærer præg af periodebetegnelse ophav: Charlotta Dorothea Biehl.

Med Biehls død ramtes hendes produktion af skindøden. Kun i glimt har det ene eller det andet af hendes værker haft en renæssance, men en konstant opmærksomhed, der kunne have holdt mindet om hendes kulturelle bredde i live, har hun ikke nydt. En altfor selektiv benyttelse af hendes værker har splittet helheden i hendes person og kunstneriske præstation.

I den allernyeste tid er interessen for hende genopstået. Som kvindelig forfatter er hun blevet genopdaget af kvindehistorisk bevidste kvinder og mænd, som har genlæst og i begrænset omfang genudgivet hendes værker. Ved mødet med hendes selvbiografi er mange standset brat op i forundring over hendes liv - og ikke helt berettiget bliver hendes livshistorie somme tider tolket som en lidelseshistorie.

I Stig Dalager og Anne-Marie Mai's to-bindsværk »Danske kvindelige forfattere«, som udkom i 1982, får Biehl en placering, som hun har fortjent. Over 20 sider indplaceres Biehl i sin sociale og kulturelle sammenhæng. Hendes liv ridses op og læseren får i klare resumeer indblik i det genre- og emnerige forfatterskab. Især synes hendes dramatiske stykker at have haft deres interesse.

Kort før denne bog udkom i Tyskland Georg Albrecht Mai's: 11 »Die Frauenfiguren im dramatischen Werk der Charlotte Dorothea Biehl«, som dels giver en genrebeskrivelse af den nye komedie i Danmark efter Holberg-tiden, dels i en gennemgang af fem af Biehls egne dramer, 4 komedier samt debatstykket »Tvistigheden«, placerer Biehls kvindefigurer i det borgerlige, danske bymiljø i 1760'erne.

I litteraturhistorierne er Biehl omtalt hyppigt, men som regel hentes hun ind som parallel-eksempel, når en anden forfatter beskrives, og det er derfor vanskeligt i dem at få et indtryk af hendes egen produktion. Ofte er det desuden som oversætter, hun omtales mest udførligt. »Dansk litteraturhistorie«, bind 4, Kbh. 1983, der omhandler perioden 1746-1807, er en undtagelse. I flere forskellige afsnit bringes Biehl ind som repræsentant for en genre og hendes værker får dér en individuel behandling.

»Mit ubetydelige Levnets Løb« er det lettest tilgængelige af Biehls værker. Selvbiografien kan læses uden den mindste forhåndsviden om perioden. Den er umiddelbar og personlig - et ægte stykke »bekendelseslitteratur«. Ikke for intet var Biehl forfatter. Hendes livshistorie er så godt fortalt, at man kan læse den alene for dens litterære kvalitet, og det er da blandt andet det, man bør gøre. Dertil kommer, at den er den eneste større selvbiografi vi har fra en kvinde i det 18. århundrede. Bogen får dermed en selvstændig betydning i den danske kvindes historie. Den skildrer ganske vist langt fra en typisk dansk

kvinde i 1700-tallet. Læser man historien om Biehl, er man ikke i tvivl om det. Det er selvfølgelig beklageligt, at vi ikke kan få det med i købet, men det er nok ikke tilfældigt, at det var en utypisk kvinde, der fik skrevet ned, hvordan hun opfattede sin egen tilværelse. At forholde sig offentligt til, hvordan man havde det privat, lå udenfor kvinders normale mønster.

✂ Er Biehl imidlertid selv utypisk, er de barrierer, hun stødte på i 12 sine forsøg på selvudfoldelse, så meget desto mere typiske, og måske kan vi i dem tillade os at se lidt af en almen forklaring på den anonymitet, der omgærder kvinderne i 1700-tallet. Biehl er et enestående eksempel fra vores egen historie på en kvinde, der ikke lod sig bremse i trangen til at markere sig selv og sine meninger, og lærte at leve med både succes og fiasko.

✂ Biehl er meget forskellig fra de andre store kvindeskikkelser, vi kender fra vores ældre litteratur. Hun er ikke en opfindsom martyrhustru som Leonora Christine, ikke en økonomisk privilegeret, ansvarsbærende adelsenke som Birgitte Thott, eller en from og af skæbnen hårdt prøvet taber som Dorothea Engelbretsdatter - for nu at nævne nogle enkelte af de kvinder, der ved egne værker har markeret sig kunstnerisk og intellektuelt i dansk kultur, og som i tidens løb har været brugt som modeller til efterligning af andre kvinder. At disse kvinder også har kæmpet en sej kamp imod samtidens forventninger og tradition, og at de fik et beundringsværdigt og betydningsfuldt resultat ud af deres anstrengelser, lader sig dokumentere. Men at Dorothea Biehl, som da også i tid ligger os nærmest, er den, vi mest umiddelbart kan forstå i dag, er der ingen tvivl om. Vi ved tilstrækkeligt meget om hende, fra hende selv og fra andre, til at vi kan tage stilling til hendes egne og de andres reaktioner på hende, og vi genkender tit begge slags. Vi kan beundre hendes arbejdsresultater og lære af hendes intellektuelle flid, og vi kan spekulere over, hvad den kostede hende på andre områder. Især kan vi af hendes selvbiografi se, hvor mange fejl hun allerede har begået for os, og hvor mange fiaskoer der går på én succes.

✂ Biehl har nok i dette perspektiv en ganske særlig interesse netop nu, hvor kvindebevægelsen har skaffet hende et publikum, der både er vænnet til og interesseret i at se på kønsspecifikke problemstillinger. Forholdet mellem kvinder og mænd, socialt og psykologisk, er et emne, hun konstant tager op og aldrig kommer på det rene med. Ofte strander hun nøjagtig samme sted som vi, som regel dog lidt før.

✂

Historisk tilbageblik

✂ Går man lidt tilbage i tiden og ser på, hvad man tidligere har kunnet bruge hendes forfatterskab til, kan man ikke undgå at blive forbavset over, at det er aldeles andre synsvinkler, hun er blevet anskuet ud fra. Denne overraskelse er det værd at tage med her, fordi man med den får hende anbragt i en langt videre og nok også sandere sammenhæng end den rent kvindespecifikke. Af de mange gryder, Biehl fik bragt i kog, har eftertiden kun opvarmet én ad gangen, og ikke engang dem alle. En måde at nærme sig hendes person og værk på bliver således at se, hvad man i tidens løb har interesseret sig for i hendes værker.

✂ Den, der i det 20. århundrede har gjort mest for at Biehl ikke skulle blive glemt, er Louis Bobé, som har udgivet og kommenteret en række af hendes værker og skrevet om hende. I sin bog »Fra Renaissance til Empire«, Kbh. 1916, karakteriserer han Biehl således: »Dorothea Biehl blev uden Sammenligning den mest fremtrædende Forfatterindeskikkelse i Danmark i hele det 18. Aarhundrede. Hun blev Holbergs egentlige Efterfølger paa den danske Scene; hendes Oversættelse af »Don Quixote« er endnu stadig den der læses og citeres, hun skrev litterære Kausier og moralske Fortællinger, hun gav os sin Tids eneste historiske Mémoires intimes, og endelig nedskrev hun sit eget Levnetsløb, den eneste Selvbiografi af en dansk og tilmed aandelig betydelig Kvinde, som er kommet til os fra det 18. Aarhundrede« (s. 79-80).

✂ Selvom Biehls væsentligste arbejder er af skønlitterær og dramatisk karakter, er det fortrinsvis som såkaldt »historisk 14 Forfatterinde«, hun har interesseret Bobé: »Til denne Gerning medbragte Dorothea Biehl unægtelig ikke faa paaskønnelsesværdige Egenskaber. En levende Interesse for Fædrelandets Historie, Fremstillingsevne og en udmærket Hukommelse, hvormed hun fæstede til Papiret, hvad samtidige havde meddelt hende. Endelig ogsaa en umiskendelig Omhu for at skaffe sig et paalideligt Grundlag for sin Fremstilling ved at gaa til Kilder som originale Aktstykker og Breve« (s. 89).

✂ Vurderingen af Biehl som historieskriver har der været delte meninger om siden Bobé, hvad han vel også selv har lagt op til. En væsentlig mangel ved en del af de senere diskussioner er, at Biehl er blevet anskuet for snævert. Den åbenhed, Louis Bobé lagde for dagen, da han præsenterede hende som både historiker og litterat, har hun krav på.

✂ I 1917 fik Biehl en kølig omtale i et skæbnesvangert værk, Johannes Steenstrups »Den danske Kvindes Historie fra Holbergs Tid til vor. 1701-1917« (genoptrykt 1982). Steenstrup har ganske vist taget stilling til en stor del af hendes produktion, men den har ikke aftvunget ham nogen interesse for andet end det historiske stof: »Jfr. Biehls lidet ejendommelige Komedier, hvor kun en enkelt Skikkelse kan siges udgaaet fra et originalt Syn, og kun et enkelt Udbrud har Friskhedens Farve, gjorde ingen varig Lykke ... Heller ikke hendes

»Moralske Fortællinger« og »Brevveksling imellem fortrolige Venner« havde noget Værd. Derimod tilkommer der Ch. Biehl Ros for hendes gode, i holbergsk Tone holdte Oversættelse af »Don Quixote« ... Og hun har virkelig Fortjeneste ved sine efter Johan Bülow's Opfordring skrevne »Historiske Breve« ..., de giver mange værdifulde Oplysninger om Tidens Historie, skønt de maa benyttes med aarvaagen Kritik« (I, s. 115). Hvad Biehl her bliver »rost« for, er udelukkende det, som ikke 15 opfattes som »originalt«, nemlig oversættelser og bestillingsarbejder.

✂ Et nyt isoleret forsøg på at rehabilitere Biehl gjordes 10 år senere af K. F. Plesner, der i en artikel i tidsskriftet »Edda« (1927, s. 127-149) velvilligt og seriøst gennemgik hendes produktion. Plesner fremhævede den litterære værdi i Biehls skrifter, ikke mindst i komedierne. Han lagde særlig vægt på en litteraturhistorisk indplacering og antydede Biehls forhold til den udenlandske samtidige litteratur. Han udpegede nogle af hendes forbilleder og forlæg og citerede fra hendes egne overvejelser omkring dramaets poetik. Mange af svarene på de spørgsmål, han stiller i sin artikel, henter han ukritisk fra Biehls selvbiografi.

✂ I 1969 tages Biehl for første gang op af en kvinde, Pil Dahlerup. Biehl bliver uigenkendelig. Dahlerup bringer en lille collage af tekster fra Biehls forfatterskab, som hun samler under titlen »Pigeopdragelse« og forsyner med en kort indledning, 10 sider. Dahlerup har hentet lige ud af Biehls forfatterskab nogle små stumper, som har talt direkte til hende gennem deres indhold. Biehls måde at forholde sig til traditionelt kvindelige emner som familiesituationer, opførelse og opdragelse, mænd, moral og mode og fremfor alt Biehls »to private konfliktpunkter, læsning og forlovelse« (s. 13) har interesseret Pil Dahlerup. Forsigtigt tager hun fat om »Dette mærkelige menneske« (s. 13), Charlotta Dorothea Biehl, og frister læseren ved sin egen respektfulde undren overfor hende. Biehl er ikke længere en historisk kilde eller en tidsbunden formidler. Hun er i et kort glimt en stærk og spændende kvinde.

✂ I 1975 dukkede den historiske forfatterinde Biehl op igen, men denne gang anderledes. Svend Cedergreen Bech genudgav et ganske omfattende udvalg af de historiske breve, som han kædede sammen med korte egne introduktioner. Hans indledende 16 vurdering af brevene lyder: »Værdien af disse erindringsglimt, udover det bidrag de giver til Dorothea Biehls portræt, ligger først og fremmest i, at hun afspejler nogle holdninger som har været almindelige i det toneangivende borgerskab« (»Brev fra Dorothea«, Kbh. 1975, s. 47). Cedergreen Bech lader ikke brevene stå rent som historisk kilde, men kobler dem tæt til personen Biehl, som hun beskriver sig selv i selvbiografien. Både hun selv og hendes skrivemåde falder i hans smag. Han finder »mere atmosfære i disse skildringer, end der sædvanligvis vil være i en historisk fremstilling« (ibid.). Som den første af udgiverne af de historiske breve synes han at betragte hende som litterat med betydelig kildeværdi for sin samtids historie snarere end som historiker. Så meget desto mere må man beklage, at han i et forsøg på at gøre Biehl lettere tilgængelig, har tilrettet hendes personlige sprog.

✂ En historisk skildring fra moderne tid tager sig i modsætning til f.eks. en historisk skildring fra den klassiske oldtid, meget forskelligt ud afhængigt af, om den er tænkt som en saglig historisk redegørelse eller som en litterær fremstilling af et stykke historie. Dette skel er særlig blevet uddybet i løbet af det 19. århundrede med dets udvikling af, hvad vi i dag forstår ved videnskabelig metode. En overdreven tendens til at lade en ofte kedsommelig prosastil borge for den videnskabelige kvalitet har på mange felter, bl.a. i historieskrivningen, præget det 20. århundredes skriftlige humaniora. Næsten omvendt kan man i århundrederne efter renæssancen finde særdeles velskrevne historiske fremstillinger, som i håb om at tillukke læsere snarere synes at sløre metode- og kildeproblematikken, uden nødvendigvis at have overset den. Skelnen mellem facts og fortolkning var i mindre grad et samvittighedsspørgsmål for datidens historikere, og følgelig blev skellet mellem historie og digtning mindre synligt.

✂ For Biehl, der levede i det 18. århundrede, har en stillingtagen 17 til dette spørgsmål ikke været en nødvendighed, på samme måde som den ville være det i dag. Ikke desto mindre synes hun at være sig det bevidst. Følger man R. Paullis tanke, som han udtrykker den i sin artikel om Biehl i Dansk Biografisk Leksikon, bind II, Kbh. 1933, har Biehl på sin unge ven Johan Bülow's opfordring affattet »en Række livfuldt skrevne og fængslende Breve, ikke bestemt til Offentliggørelse, men kun for Vennen, og omfattende de danske Konger fra Frederik IV. til Christian VII.« (s. 579). Ser man imidlertid nærmere på Biehls forhold til brevgrenen, hvilket er forsøgt gjort i en kommende bog: Brev til eftertiden (jfr. bibliografien), tyder valget af brevformen til de historiske redegørelser ikke på, at hun ønskede, at de skulle forblive private. Tværtimod, har de sandsynligvis netop været skrevet til publikation. Brevformen er et litterært genrevalg, hvori Biehl forbeholder sig retten til at give en personlig vurdering af det, hun skildrer, fremfor den objektivt sande eller officielt acceptable. Særlig udtrykker hun omhyggeligt sit forhold til de oplysninger, hun har fået meddelt som grundlag for sin redegørelse, i forbindelse med skildringen af statskuppet 1784, som hun ganske vist også beskriver i brevform, men alligevel udarbejder omhyggeligt til en større afhandling, som er bevaret renskrevet af hende selv på store ark, og gennemrettet af Bülow bagefter - en besynderlig form for privatkorrespondance. Brevet blev offentliggjort i 1866-1867 (s. 281-455) af Edv. Holm i Historisk Tidsskrift, 3. Rk., Bd. V. Med dette brev synes hun at have større ambitioner som historiker end med de andre, men dermed er ikke sagt, at hun ikke med alle har haft ambitioner som forfatter.

✂ De forbehold, mange tager overfor hende som historiker, er derfor berettigede, men ligeså berettiget er det, at hun stadig optræder som kilde til periodens historie. Således f.eks. i 9. bind af Politikens »Danmarks

Historie«, Kbh. 1977, som dækker perioden

18 1721-1784, »Oplysning og Tolerance«. I litteraturvejledningen skriver bindets forfatter Svend Cedergreen Bech: »Træffende karakteristikker af personer og forhold, især ved hoffet, findes i Charlotte Dorothea Biehls breve« (s. 527). Biehls historiske værker er her nævnt som en blandt en række andre »kildesamlinger og samtidige beretninger«.

✂ Biehls styrke som historisk fortæller var de gode informanter, hun havde adgang til gennem sin faders og egne forbindelser direkte til hoffet. Dertil kom hendes letfattede sprog og hendes præcise hukommelse, som Cedergreen Bech stadig finder en bemærkning værdig: »De personalhistoriske Oplysninger er forbløffende korrekte og viser hendes enestaaende Hukommelse. Bülow fortæller, at hun kunne fremsige årets helgennavn fra almanakken, i rigtig rækkefølge, efter at have læst den tre gange« (Cedergreen Bech, 1975, s. 47. Jfr. Bülows notits om Biehl, som han vedlagde M.U.L.).

✂ Men: en god hukommelse kan administreres på mange måder, og man skal generelt være yderst forsigtig med at tage Biehl på ordet. Som forfatter og dækket ind bag brevformen havde hun frie hænder. Især flytter hun tyngdepunkter i den alment kendte historie ved at koncentrere sig om den vigtige detalje, som de andre ikke kender, den, der rækker ved det officielle billede af en given episode, eller blot forklarer den udfra andre årsager hentet fra den intimt personlige sfære. Om hun har ret, kan være svært at afgøre, men hun giver stof til eftertanke. Denne sandsynligvis bevidste proportionsforskydning skal man have i tankerne, når man læser de historiske breve. Det må man indrømme Caspar Paludan-Müller, at han også havde, da han afviste hendes skildringer som »Slotssladdertaskens Anekdotskriveri« (Historisk Tidsskrift 5. Rk., Bd. IV, 1883-1884, s. 101) - et navn man dog ikke kan udelukke at Biehl ville have taget til sig. Slotssladder eller Chronique 19 scandaleuse, som den betegnes i Frankrig, var på Biehls tid en anerkendt litterær genre, som gode forfattere og brevskrivere med succes havde dyrket i udlandet. I Paris havde Claude le Petit's forholdsvis uskyldige skandalehistorier ganske vist et århundrede før kostet ham livet, men Saint-Simon's »Mémoires« fra Ludvig XIV's hof fra begyndelsen af 1780'erne havde givet ham en berømmelse, som Biehl godt kan tænkes at have haft i tankerne, da hun skrev om de danske konger, jfr. Thorkild Kjærgaards anmeldelse af Cedergreen Bech (1975) i Fortid og Nutid XXIX (1981/82), s. 335. Nydelige er i al fald Biehls skandaler i sammenligning med de næsten samtidige perverse historier om kongefamilien hos den alsidige skribent og filolog P. F. Suhm i hans »Hemmelige Efterretninger om de danske Konger efter Souverainiteten«, der først blev publiceret ca. 150 år efter at de blev skrevet (udgivet af Julius Clausen, Kbh. 1918), eller la Beaumelle's »Mes Pensées«, for hvis offentliggørelse (1751-53) forfatteren måtte betale med sit professorat i fransk ved Charlottenborg og sin opholdstilladelse i Danmark.

✂

Biehls humor

✂ Biehl skal tages med et gran salt. Behandler man hende derimod, som om hun var historiker i ordets moderne forstand, vil man, som det er sket for Johannes Mulvad i hans iøvrigt oplysende artikel »Om Dorotheas troværdighed« (Personalhistorisk Tidsskrift 16. rk. 4, 1976, s. 179-186), lade sig provokere til raseri af hendes form, der foregøgler den mindre vakse læser, at han her møder sandhed, ægthed eller blufærdighed. For Biehl er hverken sand, ægte eller blufærdig. Hun er en dygtig fortæller. Hendes ulykke hidtil har været, at de få, der har forholdt sig til hendes forfatterskab, har taget hende altfor alvorligt. Hun er nemlig morsom.

20

✂ Biehl tillader sig at kombinere det intellektuelle og kunstneriske med det humoristiske. Det er højt spil, som forudsætter en vis portion tillid fra læseren. Den kan man ikke sige, at hun har fået. Bülow har naturligvis kunnet goutere hendes fortællinger. De mange københavnere, der i sin tid måtte leve med hende og hinanden, ligeså. Men for os i dag er det langt sværere at konfronteres med den bramfri selvsikkerhed, hendes slagkraft beror på. Man skal kende klovnen for at kunne se vitsen. Og klovnen er ikke spor sjov uden for sit kendte publikum.

✂ Her spiller det en rolle, at Biehl var kvindelig forfatter i stedet for mandlig. Der er kun få kvindelige klovner i det borgerlige selskab. For det første, fordi de oftest er påhæng til en gruppe mænd, der allerede har kronet klovnen blandt sig. For det andet, fordi de ville have lavet nogle andre klovnumre. Kvinder i faste grupper derimod, har altid deres klovner, hvad enten de mødes på arbejdspladsen, strikkeklub, privat eller politisk. En mand, der tilfældigt bryder ind et sådant sted, vil muligvis dæmpe latterbrølet til en fnisen, men han vil sjældent kunne grine med. Han kender hverken klovnen eller klovnen's numre.

✂ Biehl er næsten udelukkende blevet læst og vurderet af mandlige kritikere. Hvor positive de end har været, har ingen kaldt hende vittig. Det skyldes nok ikke engang, at de har vidst, at hun var kvinde. Havde

hun udgivet under mandligt pseudonym, var hun næppe heller blevet kåret som sin tids Gustav Wied. Grov satire er ikke hendes våben, men hun har en giftig tunge, som hun bruger diskret og ligeså dræbende. Selvfølgelig må nogle af hendes mandlige bedømmere have opdaget det, men de synes åbenbart bare ikke om den. En besynderlig undtagelse er måske netop Johannes Mulvad, som udover at reagere vredt på nogle af hendes påstande, må formodes at lægge et element af anerkendelse i sit angreb, når 21 han et sted kalder hendes moralske fortælling »Den falske Ven« »djævelsk« (s. 184).

✂ En indre logik, der næsten kunne kaldes kønsbestemt, forklarer i lige grad Mulvads forargede: »det må konstateres, at alt, hvad hun fortæller om det, som vi kan kontrollere, er lodret løgn« (s. 186), og Pil Dahlerups harmonisk smilende konklusion om samme kvinde: »Hun er altid bedst i det negative: i karikatur, i ironi og i kritik. Det positive forsvinder i dyd og præk« (s. 19).

✂ Kaster man et blik tilbage til det 19. århundredes vurdering af hendes i samtiden så populære komedier, går det ikke bedre. Teatereksperten Thomas Overskou ofrede få ord på Biehls komedier og fældede dommen: »I hendes Beslutning at arbejde for Skuepladsen var intet Kald, i Udførelsen ingen Eiendommelighed. Sin hele Opgave fandt hun i at efterligne eller, ved en som oftest klodset Omskrivning, at giengive hvad hun i andres Værker havde fundet fortræffeligt, og dette var ikke den sunde, kraftfulde Comik, der fremstrømmer af Holberg, men den mellem det Pæne og det Platte ideligt svævende Moersomladen« (»Den danske Skueplads«, Bd. II, s. 326). Nej, Biehl var ikke Holberg. Det havde Overskou ret i.

✂ Biehls humor er ikke rettet konsekvent i nogen retning. Den rammer såvel kvinder som mænd. Men det er næppe tilfældigt, at hendes samtid reagerede skarpest, når hun latterliggjorde mænd. Således blev hun snarere berygtet end berømt for to værker, der skånselsløst udstillede mænds forfængelighed og hykleri: den moralske fortælling »Den falske Ven« og komedien »Den listige Optrækkerske«. Kun tre gange blev denne komedie opført i 1765, men da man i 1984 satte stykket op på Svalegangen i Århus, blev det en succes. Pressen skrev. Teksten blev udgivet i bogform, og stykket spillede for fulde huse.

22

✂ Biehls vid skal hverken beskrives eller genfortælles her, men det skal blot konstateres, at hun blandt mange virkemidler bygger sin stilistiske elegance op med humor. Har man først accepteret det, vil man læse hendes tekster anderledes, end det er blevet gjort. De salte tårer vil tørre hurtigere, så man kan nyde jomfru Biehls sataniske historier.

✂

Loyalitet imod genrerne

✂ Hvad Biehl end skriver, er hun meget omhyggelig med sit valg af genre og stil. Det er tydeligt, at hun ved, hvad hun gør, og arbejder ud fra modeller. Hun kender litteraturens genrer til bunds og overholder deres grundregler. Smidigt bevæger hun sig fra komediens snoede intrige til syngespillets sentimentale harmoni og videre gennem moraliserende essays til raffinerede hofhistorier. Netop fordi hun lander så præcist, er hun ofte blevet betragtet som uoriginal og tidstypisk indtil det banale. Man må også indrømme, at hun i høj grad har underkastet sig samtidens krav - eller har hun muligvis været med til at skabe dem gennem sit enorme forfatterskab? Hvordan det end forholder sig med det, må man holde sig for øje, at hendes chance som kvindelig forfatter på det tidspunkt var at være ligeså god som mændene, hvis hun skulle tjene penge på sine skrivelser eller blot få dem trykt. Kunne hun imitere tidens stil- og genrekrav så dygtigt, at hun, når hun udgav anonymt, kunne tages for at være en af de andre, hvilket i realiteten ville sige: en mand, havde hun en chance for at få løn for sit arbejde. Originalitet har næppe altid været hendes mål, snarere har hun måttet søge accept.

✂ Biehls originalitet skal derfor sjældent søges i hendes veje ud af traditionen - den slags f.eks. som Ewald var en mester i at finde på - men man må for at se hendes afvigelser fra normen bruge lup, 23 ganske som man måtte med de i tiden så populære miniaturemalerier. I detaljen var hendes talent stærkest, i beskrivelsen af de små psykologiske tovtrækkerier. Dem mestrede hun.

✂

Selvtillid og personlighed

✂ En ganske konkret fordel havde Biehl ud af sine talrige psykologiske iagttagelser af sig selv og af andre. Hun lærte at gennemskue typiske reaktioner. Den evne væbnede hende mod egentlige overraskelser og gjorde hende for så vidt robust. Biehl har et karaktertræk, som er interessant, fordi det på den ene side har skabt hende mange problemer, men dog alligevel har båret hende over flere: en urokelig selvtillid. Det er iøjnefaldende, så svært mange af hendes senere læsere har haft ved at tilgive den. Selv hendes største beundrere som fremfor alle Louis Bobé kunne ikke forsone sig med denne side af hendes personlighed.

✕ Bobé bygger fortrinsvis sin opfattelse af Biehl som kvinde og personlighed på hendes fremstilling af sig selv i »Mit ubetydelige Levnets Løb«. Der er ingen tvivl om, at Bobé godt kan lide hende: »Det er næppe muligt at læse Dorothea Biehl's Livsberetning uden at fatte Sympati for hende; hendes brydsomme Liv i det fædrene Hjem paakalder Deltagelse, og selv om det er meget rimeligt, at hun ikke har ydet Faderen fuld Retfærdighed, maa man sikkert i det store hele fæste Lid til det mørke Billede, hun har givet af det Tvangsherredømme, Mændene paa hin Tid ofte udøvede overfor Hustru og Børn, der vovede at have en selvstændig Mening« (»Fra Renaissance til Empire«, s. 93).

✕ Også i sin sammenfattende kommentar giver han hende en værdig placering i dansk kvindehistorie, men der er her en undertone af kritik: »Det Indtryk, man faar af Dorothea Biehl's Personlighed, ved at læse hendes Breve og Selvbekendelser, er ikke absolut 24 tiltalende, men blandt danske Kvinder bør hendes Minde altid holdes i Ære som den første herhjemme i Kampen for Kvindens aandelige Selvhævdelse og Kundskabstilegnelse« (ibid. s. 95). Det skal dog her parentetisk bemærkes, at Biehl jo ingenlunde var den første, der kæmpede for de idéer - snarere tilkommer denne ære Birgitte Thott, som Bobé da også nævner andetsteds; jfr. Thotts forord dediceret til »Det loflige Fruen-Timmer« i oversættelsen af Seneca, Sorø 1658.

✕ Hvad der ligger bag Bobés lille forbehold, når han kalder hende »ikke absolut tiltalende«, kommer frem s. 94: »Dorothea Biehl havde i Live som efter sin Død mange imod sig. Selvovervurdering var vel hendes værste Fejl, dertil kom en vis aandelig Ublufærdighed, der klæder en Kvinde endnu slettere end Manden; hendes Tunge var skarp, og hun var nidkær i sit Had til dem, der beredte hende Skuffelser og var hendes litterære Modstandere«.

✕ Her er den krumtap, opfattelsen af Biehl hidtil har drejet om, og her er hendes chance for at blive omvurderet af en tid, der har arbejdet sig udover den form for diskriminering af kvindekvænet. Bobés kritik forekommer ikke længere relevant. Begynder man med det første punkt, »Selvovervurderingen«, må man konstatere, at for såvidt som Biehl stadig virker underholdende og oplysende, hvad Dahlerups og Cedergreen Bechs udgivelser (og nyudgivelsen af »Den listige Optrækkerske«) tyder på, at hun gør, må hun snarere siges at have undervurderet sig selv end det modsatte. »Aandelig Ublufærdighed« er til gengæld ganske korrekt udpeget som karaktertræk hos hende. I selvbiografien bolttrer hun sig i småhistorier om sin egen herlighed. Hun blander referater af andres beundrende samtaler om hende og sine egne selvudslættende reaktioner så dygtigt, at hun har forvirret læserne med sin dobbelttydige titel på værket »Mit ubetydelige Levnets Løb«. Af selvbiografien fremgår klart, at hendes levnedsløb ikke var ubetydeligt, 25 hvis man tør dømme ud fra, hvad hun lader de andre sige om sig, men endnu klarere er det, at det kunne have været betydningsfuldt - hvis nemlig hun havde været en mand.

✕ Hendes bevidste hemmeligholdelse af forfatternavnet, da hun fik sit første stykke antaget på teatret (udg. s. 30f), og hendes forklaring på, hvorfor hun gjorde det, viser lidt om de forhåndsforventninger man i samtiden nærede til en kvindelig forfatter. Biehl ønskede ikke, at publikums dom over stykket skulle påvirkes af at de vidste, at forfatteren var kvinde. På samme måde forhindrede hendes stolthed hende i at tage imod Selskabet til de skønne Videnskabers spontane tilbud om at give hende en guldmedalje for stykket. Hun ønskede ikke, at man skulle kunne tvivle om hendes berettigelse til den, »thi naar jngen kan gjøre mig den stridig, saa er den ikke vunden men given« (udg. s. 34). Til gengæld var hun ikke bange for ved en senere lejlighed at indsende en anden komedie i jævnbyrdig konkurrence med mandlige kolleger.

✕ Også hendes frustration i ordene: »Det er min Ulykke, at jeg er født i et Kiøn, hvor jeg ikke kan være Staten og mig selv til den Nytte, som i et andet« (udg., s. 41), er ligeså ægte som hendes stolthed, når hun f.eks. refererer en samtale om hende mellem den lærde bogsamler Henrik Hielmstjerne og forfatteren og embedsmanden Johan Samuel Augustin, der begge var tilknyttet Videnskabernes Selskab (jfr. udg. s. 26f og noten til 26,48). Samtalen faldt på en fransk tekst, »Sully's Lovtale«, som de fandt det betydningsfuldt at få oversat til dansk, men da teksten var vanskelig, lå det ikke umiddelbart klart, hvem der kunne klare opgaven: »Jeg vidste nok een«, svarede Augustin, »som vist kunde gjøre det, men det vil holde haardt, at faa den overtalt, jmidlertiid skal jeg dog gjøre et Forsøg derpaa.« »Hvem er da det?« spurgte Hielmstjerne. »Det er Jomfrue Biehl«, svarede han. »Et Fruentimmer!« sagde Hielmstjerne, »hvor megen Kundskab kræves der 26 ikke til ret at forstaae Sully Lovtale, end sige at oversætte den.« »Hui!«, svarede han, »De kiender hende ikke, Pigen ryster tree Professorer af Ærmet.« - Aftenen derpaa kom han til mig og foreslog mig det, og holdt ikke op førend jeg maatte love ham at gjøre et Forsøg derpaa«. Forsøget lykkedes.

✕ Blufærdig er Biehl altså ikke ligefrem. Hun er en kvinde med selvtillid og fuld bevidsthed om sin egen værdi. Hun indser den undertrykkende effekt af påtvungen blufærdighed og indestængt hjemmeliv, og bekæmper undertrykkelsen ved selv at trænge sig ind i den offentlige mandsverden, så langt hun kan. Hvor vanskeligt det var, og i hvor høj grad det stred imod tidens blufærdighedsideal i pigeopdragelsen - selv efter århundredeskiftet, ses beskrevet f.eks. i Mette Wingses »»Den Kunst at blive en god Pige, Hustru, Moder og Huusmoder« - Om pigelæsning og pigeopdragelse i Danmark til ca. 1900«, Kbh. 1981.

✕ Nok er Biehl i sin selvbiografi aldrig bleg for at skilte med sine bedrifter - til tider kan hun blive næsten ligeså selvnydende som H. C. Andersen - men hun har normalt solid grund under fødderne. I hendes skrifter mærker man, at hun kender forskellen på tomt praleri og velfortjent selvtilfredshed. Praleri er en typisk og

trættende mandlig last, selvudslettelse en ligeså trættende og typisk kvindelig. Biehl vil lige gerne udrydde begge. En del af hendes pral er hendes chance for at få et ord med i sager, der er gået hende imod, og er blevet forhandlet på steder, hvortil hun ikke havde adgang som kvinde. Således må man se hendes stolte beretning i »Mit ubetydelige Levnets Løb« (udg. s. 38): »da Bernstorff 1770 Bekom sin Afskeed og forlod Landet, saa glemte jeg ikke at udtrykke mine Følelser over ham i mit Digt over Friehed og Eyendom! thi en falden Minister kunde ingen finde sin Regning ved at roese, og følgelig maatte den Bære Sandhedens uødkelige Præg hos Efterslægten. Der vare vel de i Sælskabet, som ønskede, at jeg vilde 27 forandret det, som ogsaa var Aarsagen, at det Blev det andet i steden for Det første, men jeg var urykkelig, og sagde med Pilatus: det jeg skrev, det skrev jeg.« Det var vel åndelig ublufærdighed at fortælle historien, men den er lærerig. Enhver kan indse, at den ikke blot er et simpelt skjold imod kritik, men den tilkendegiver, at forfatteren har gennemtænkt sin sag, og tør stå ved sin mening.

✂ Bobé nævner videre Biehls »skarpe tunge«. Den var skarp. Og det er en styrke ved forfatterskabet. Når hun retter den mod sine modtandere, hvilket ofte vil sige sine konkurrenter eller arbejdsgivere, så er det selvfølgelig usympatisk, især fordi hun gør det så godt. Men modstanderne sad som regel sikrere i sadlen end hun selv, så fordele fik hun sjældent ud af sit skyts, tværtimod. Det er ikke så let at angribe toppen som ene kvinde. Fornøjelsen var, hvad hun måtte nøjes med. Det kendteste eksempel, hendes mesterstykke i giftighed, var »Den falske Ven«, som hun fik indpasset i en række af iøvrigt mere »Moralske Fortællinger« ved at påklistre historien en opbyggelig slutmorale. Over 100 spændende sider er hun kontinuerligt ubehagelig. »Unægtelig taler dette vigtige Bidrag til Belysningen af hendes Karakteristik ikke just til Gunst for hende«, skrev Bobé (s. 88) og det havde han jo ret i. Men det var nok heller ikke meningen. Hun skrev, hvad hun skrev - og flere år efter kunne hun stadig i sin selvbiografi fryde sig over, hvor godt hun slap fra det (udg., s. 41f og især s. 46).

✂ Af samme skrift fremgår, hvorfor hun i skuffelse og bitterhed måtte skrive sig ud af sine problemer. Den ægte »falske Ven« var teaterdirektør Warnstedt ved Det danske Teater, men denne offentlige hemmelighed er kamoufleret bag dæknævnet »Varini«, og skuepladsen er henlagt til Italien. Når en sådan moralsk historie, som egentlig blot handler om venskabets pligter og glæder, kunne virke så umoralsk, skyldes det, at Biehl diskret havde indlagt sprængstof i billedet af den falske ven, ved gennem antydninger at 28 bibeholde et tabueret karaktertræk fra den ægte teaterdirektør: hans homoseksualitet.

✂ I det snerpede borgerlige København var dette for stærkt. Man indtolkede omgående et forfattertilstræbt lighedstegn mellem homoseksualitet og Don Varinis dårlige forvaltning af venskabet, og skyndte sig at bekræfte egne fordomme ved at forarges over jomfru Biehls. Bind to af »Moralske Fortællinger« måtte snart genoptrykkes. Enhver, der læser »Den falske Ven« i dag, må undre sig over den effekt, det unævnelige seksuelle aspekt af historien havde dengang. Hos Biehl er det væsentlige i det personlige angreb: kritikken af nepotismen, tilsidesættelsen af kvalificerede folk og misbrug af erklæret venskab. Hvor meget af dette, Warnstedt har forsyndet sig imod, kan man ikke læse ud af Biehls tekst om Varini. Men hendes strategiske sans og drilske humør bød hende at udnytte en oplagt chance til at få sit skrift læst ved at lade Don Varinis homofili udløse publikums association til Warnstedt.

✂ I selvbiografien er Biehl både vittig og perfid, men der er plads til mange andre følelser. Hun veksler mellem glæde, sorg, bitterhed, begejstring, forelskelse, skuffelse, vrede, forargelse og meget mere og lader alle disse følelser harmonisk omkranse, varmt og kærligt af sine oplevelser med to mænd: den gamle bedstefader, som hun elskede som barn, og den unge Bülow, som hun elskede som gammel. Ind imellem eksploderer nogle målrettede angreb på forskellige fjender, mænd såvel som kvinder, som små bomber. Hun bliver aldrig selv ramt, fjenderne bliver det hver gang. Hendes våbens kraft forstærkes af en sikker, langsigtet taktik i krisesituationer, en forbløffende hensynsløs og direkte brug af løgn og en sans for, hvornår det rette tidspunkt er inde til frontalangrebet.

✂ Det er nydeligt, men ganske overflødigt, når Bobé og andre forsøger at dække over »pinlige« elementer i Biehls personlighed med redningsforsøg af denne art: »hun maatte skrive for at leve, 29 og der knytter sig til hende den Interesse, at hun er den første danske Kvinde, der udelukkende var anvist paa at leve af sin Pen« (op.cit. s. 90). Når hun var anvist til det, skyldtes det ikke kun fattigdom og mangel på mulighed for at skaffe sig forsørgere - på dette punkt var hun, som Johannes Mulvad har vist, meget opfindsom -, men det skyldtes en blanding af reel arbejdsglæde og trang til at bevise sin uafhængighed.

✂ En ungdomsoplevelse sad dybt i hende stadig, da hun i 1787 skrev sin selvbiografi: Hendes fader, hvis mange sabotageaktioner imod hendes selvstændighed hun aldrig tilgav, havde forsøgt at få hende afsat og forsørget i et ægteskab, hun absolut ikke ønskede. Da hun nægtede, stillede han hende stolen for døren med spørgsmålet: »Maae man spørge ... hvor de Capitaler er, som Frøkenen forlader sig paa, naar jeg efter slig en Opførsel jagede hende paa Døren?« Frøkenen havde triumferende svaret sin mægtige fader: »Her er de«, og rakt sine hænder frem, »dem kan jeg ikke Bedrages for og lige saa lidet kan de stiales fra mig, men maae Berøves mig ved en almægtig men tillige Barmhiertig Herre« (udg., s. 16).

b. Johan og Dorothea

|X

X Den mand, som Biehl forærede sin selvbiografi, var hofmarchal Johan Bülow (1751-1828). Han var en meget nær ven af Biehl. Sammen havde de et venskab, der gav plads for samtaler om de mindste, ligegyldige hverdagsoplevelser såvel som for højpolitisk fortrolighed. De kunne samarbejde, nærrede gensidig respekt og havde fælles humor. Af betydning har begges trang til at have nogen at give gratis opmærksomhed og kærlighed til været. Begge gør i deres selvbiografiske beskrivelser meget ud af at fortælle om personer, de godt kunne lide, udover selvfølgelig de forventede antydninger af, hvem der holdt af dem selv. Bülow havde som 30 adelig uformuende - og forældreløs fra barndommen - været afhængig af andres nådegaver. Biehl var det som kvinde og free lance i et mandsjob. De vidste af egen erfaring, hvad en betingelsesløs hjælp var værd, og kunne både modtage og give den. Da de oven i købet også var enige om at anse formaninger for nødvendige - et begreb, der måske kan sammenlignes med vor tids beundring for forløsende skænderier - havde de utvivlsomt et grundlag for »et sandt Venskab«.

X Bülow var ikke særlig kendt, da han og Biehl mødtes i 1771. Han var netop kommet til København som sekondløjtnant, hvor han bl.a. må have truffet Biehls lillebroder, der var premierløjtnant ved det sjællandske infanteri. Svend Cedergreen Bech har i sin artikel om Bülow i Dansk Biografisk Leksikon (3. udg.) beskrevet hans liv og samlet litteratur og kildemateriale om ham. H. P. Rohdes bog »Johan Bülow på Sanderumgaard«, Odense 1961, er en velfortalt skildring ikke kun, som titlen tyder på, af hans otium på Fyn efter 1793, men af hele hans liv belyst gennem mange interessante dokumenter i hans efterladte papirer.

X Allerede som toårig blev Bülow forældreløs og arvede ingenting. Hans moster, Edel Margrethe Lehn til Hvidkilde, tog ham til sig og gav ham både opdragelse og uddannelse. Da hun døde, kom han i 1768 til Sorø Akademi med økonomisk hjælp fra skiftende mæcener samt »en kongelig Bevilling«, som man uden hans vidende havde søgt til ham. I Sorø fulgte han undervisning både på Akademiet og privat i »alle offentlige Kollegier de juridiske undtagen« og fulgte bl.a. et privat kursus i »Mekaniquen ... og et ... over Experimental Physikken« (jfr. hans selvbiografi, omtalt nedenfor, s. 426).

X Han blev i Sorø indtil 1771, hvor han kom til København. Fra 1760 havde han haft tilknytning til militæret, først som kornet, senere (1766) som »reformee« sekondløjtnant og i 1769 som 31 virkelig sekondløjtnant. I København blev han i 1772 premierløjtnant, og fra nu af blev hans karriere vendt til hofflivet, hvortil han egentlig ganske uventet blev indkaldt som 2. kammerjunker hos kronprins Frederik, den senere Frederik VI, som dengang var fem år. Det var muligvis hans gode boglige uddannelse, der var en temmelig ualmindelig kombination med militær løbebane, der var årsagen til, at man indkaldte ham til hoffet. Han gik nu i gang med et jurastudium, som han dog måtte afbryde igen, da han blev 1. kammerjunker i 1775. Bülows opgave var opdragerens, men efterhånden som kronprinsen voksede op, blev Bülow involveret i politiske intriger og var både medvidende om og medlem af den sammensværgelse, der i 1784 kuppede Ove Høegh-Guldberg og enkedronning Juliane Marie og hendes søn, arveprins Frederik, der siden 1772 (Struensees fald) havde været Danmarks egentlige ledere.

X Bülow blev udnævnt til hofmarskal og havde nu alle chancer. Men i takt med at kronprinsen fik smag for magten, blev Bülows moraliserende tilgang til hans handlinger belastende, og i 1792 blev Bülow opfordret til at søge sin afsked - hvilket han nægtede. I 1793 blev han fyret. På forhånd havde han sikret sin retræte ved købet af herregården Sanderumgaard på Fyn. Her boede han resten af livet og virkede som mæcen for videnskab og kunst. Ca. 41.000 rigsdalere menes han at have givet ud i tiden 1800 til 1822 til sådanne formål. Til sidst havde han brugt sin formue op og måtte søge hoffet om pension. Kronprinsen var imellemtiden kommet over sin vrede og bevilgede en årlig pension.

X Biehls og Bülows forhold har undret mange. Det er dog karakteristisk, at jo mere indgående deres læsere har beskæftiget sig med at forstå det, desto mindre mærkværdigt har de fundet det. Den bedste indlevelse i alliancen finder man hos Svend Cedergreen Bech (Brev fra Dorothea s. 38-58), men også Louis Bobés skildring 32 i indledningen til de historiske breve og H. P. Rohde i hans bog om Johan Bülow s. 28-32 viser megen forståelse for forholdet. Det er ikke desto mindre almindeligt at gætte på, at det var Biehl, der dyrkede det og havde interesse i det, og det må være på sin plads at gætte på, hvad dette skyldes.

X Tilsyneladende hænger det sammen med iagttagernes egne fordomme overfor muligheden af en faglig og menneskelig sympati på tværs af alder og køn (havde Bülow været den ældste, ville man nok have undret sig mindre). Men det skyldes nu flere andre ting. For det første er det hævet over enhver tvivl, at Biehl har opnået økonomisk støtte fra Bülow. Som hans senere handlinger skulle vise, var Biehl imidlertid blot den første af en lang række personer, der nød fordel af Bülows gavmildhed. Intellektuelle og kunstneriske præstationer honoreredes dengang for en stor del af private mæcener. Biehl leverede et solidt stykke arbejde, nogle gange på Bülows bestilling, andre gange blot efter hans smag. Hun havde som kvinde ikke adgang til en fast gage for den type præstation. Han betalte hende for det.

X En anden årsag til, at man har set en skævhed i deres forhold, er, den ydmyge og taknemmelige tone, der

grænser til det underdanige, hun anslår i sine private breve til ham. Da hans breve til hende ikke er bevarede, kan man ikke kontrollere, om der var gensidighed på dette punkt. Af flere af Biehls breve fremgår, at hun har modtaget brev fra ham (se f.eks. Biehls nedenfor aftrykte brev fra d. 21. og muligvis også det fra d. 27. maj, hvor hun omtaler et kys, Johan har sendt hende gennem hendes broder - det må da næsten have været på papir, eller kunne han sige til Carl Biehl: »Hils Deres søster og giv hende et kys fra mig«?), men der er ingen grund til at tro, at der har været lige mange breve hver vej. Det giver hverken hun eller han indtryk af, at der var. Hans breve har været færre, men ikke nødvendigvis mindre hengivne.

33

✂ Periodens brevstil var meget smigrende og høflig ikke kun, når man skrev til en af modsat køn. I virkeligheden er den undren mange føler ved den intime tone i Biehls breve, den samme som i andre tilfælde har fremkaldt overvejelser om, hvorvidt der har bestået erotiske, homofile forhold mellem periodens brevskrivere af samme køn.

✂ Endnu et tredje punkt skal nævnes: Nogle år inde i Johans og Dorotheas bekendtskab, da stemningen var hedest i hendes breve og kun tre år før hun døde, giftede han sig med en anden. Biehl tog sig det meget nær, hvilket af nogle tolkes som jalousi. Det forekommer ganske usandsynligt, at der kunne være tale om den slags følelser i den sammenhæng. Heller ikke triumf over selv at forblive den kvinde, Bülow kunne *tale med* efter ægteskabets indgåelse, kan man med rimelighed tillægge hende. Læser man hendes breve fra dagene omkring brylluppet i deres helhed, er det snarere en helt anden følelse, der dominerer: sorgen over selv at skulle undvære samværet med Bülow.

✂ Den kvinde Bülow giftede sig med, Else Marie Hoppe (1767-1834), blev kendt i eftertiden, fordi hun tilførte Bülow en enorm formue ved ægteskabet. Det er bl.a. de penge, han brugte på sin mæcenvirksomhed. Hvad der er mindre kendt, er, at hun tilsyneladende har været åndssvag eller intellektuelt meget svagt funderet. Af de to ting har Biehl hæftet sig ved det sidste. Gifter man sig med en åndssvag, tager man et kors på sig, mener hun. Det er en stor og forpligtende opgave, og en meget tidskrævende opgave. Biehl frygter for, at Bülow ikke vil huske sine tidligere forpligtelser, mod Gud, Kronprinsen og Folket - og mod hende selv, selvfølgelig. Det er det, hun ikke kan bære. Intet tyder på, at hun selv kunne have forestillet sig at blive hans brud. Tværtimod er det hendes stolthed, at de internt omgås i en tone og omkring emner, som tåler offentlighedens lys, ja sågar ville hun turde stå til regnskab for den 34 himmelske domstol med deres forhold, siger hun. Bülow blev gift d. 20. maj 1785. Tre breve fra den første uge efter brylluppet er bevaret og aftrykkes her nedenfor. De giver et indtryk af Biehls følelser ved denne lejlighed, eller rettere: de følelser, hun har ønsket at give udtryk for, og er også i øvrigt karakteristiske for hendes breve, når hun er ked af det og sentimental - hvad hun da heldigvis ikke altid er:

✂ d 21de May 85

✂ Min elskede, min velsignede B- kan De troe, at der gaaer et Øyeblik af mit Liv, hvori min Siel ikke Beder for Dem. Er De overbeviist om dette, som De bør være, saa kan De ogsaa forestille Dem, at jeg med fordobbelt Jver indflyer til den Høyeste om Velsignelse og Naade for Dem paa denne saa vigtige og høytidelige Dag.

✂ Ja Du, som min Siel elsker inderligere og heftigere end mig selv, med nedstrømmende Taare udbeder jeg dig alt det Hæld al den Glæde Jorden har at give. Jeg er alt for rørt, min Barm i al for stor en Beængstelse til at udtrykke Tanker og Følelser, O min evig og inderlig kiere I- denne Dag Bestemmer dit Livs Lyksalighed, og den Siel skulde ikke Bæve, der elsker Dem høyere end en Dødelig nogensinde er Blevet elsket. Kunde Bønner være nok til at forvise Deres Vel, saa maatte mine forskaffe Dem en større Lykke, end noget Menneske har nydt, siden De ikke allene er ivrige og oprigtige, men endog fordi Deres Vel 35 er vigtigere for mig end mit eget. Min Kierlighed Lader sig ikke nøye med at Bede Gud forlænge Deres Dage med mine, det var et Lidet og meget ubetydeligt Offer, men kunde jeg Borttage alle indtil De mindste Ubehageligheder fra Dem, saa maatte mine øvrige Dage gierne Betegnes med alle De Elendigheder vi ere underkaste<de> uden at jeg kunde see suurt derved, siden det skulde viise Dem, at min Kierlighed til Dem var det, jeg giver den ud for. Hvor inderlig havde jeg ønsket at give min Ven ved denne vigtige Leylighed <...> muntlig ved at trykke ham til mit troefaste Bryst, Jeg haabede, at han selv havde attraaet det, og sagt mig mundtlig hvad han skrev mig, men da det nu ikke kan være, og jeg, som sikkert tager meest Deel i hans Vel, er den eneste af hans Venner, som den Lykke er nægtet, saa maae jeg sige skriftlig: Naadens og Barmhiertighedens Fader Velsigne min Ven; giv ham Viisdom til at Være den Leeder paa Livets tornefulde Bane, som han for Dit Aasyn giver Løfte paa; giv ham Kraft til at Bære de med Ægtstanden foreenede Besværligheder, Lad en Kones Venlighed ikke forleede hans ædle Hierte og Bringe ham til at glemme hvad han skylder dig, Prindsen og Folket. Lær du ham selv, at saa store saa vigtige hans Pligter som Egtefælle end er, saa opløser De dog ingen af hans forhen ind

36 Gangne; og gjør ham i hver og een af hans Dage glad, venlig og tilfreds med sig selv!

✂ Min I- har forlangt et Vers til denne Dag; maae hos Lagde Linier ansees for et, saa vil det meget glæde

mig, men om det galt mit Liv saa kunde jeg ikke faaet meere samlet, og disse havde jeg

✂ endda ikke kunde faaet sammensat havde jeg ikke havt dem meest færdige for nogle Dage siden, hæftige og stærke Følelser Lader sig ikke tvinge i visse Stavelser. De vil nok sige, at Bryllups Glæden Bør strække sig indtil Venner; men jeg er ikke mindre end glad, Gud lad mig være det i Dag et Aar! Maaskee er min Uroelighed ikke allene for min I- maaskee Lidet for mig selv med. Deres Syn er min eneste Glæde, det koster mig altsaa Taare at vide jeg faaer Dem ikke meere Daglig at see, det fornøiede mig dog endskiønt det var for en Andens Skyld at jeg nød den Lykke.

✂ Men hvor kommer jeg til at tale om mig, Da min Siel kun er opfyldt med Dem? Lev altsaa vel, min meere end Ven, min Glæde, og min Lykke, Himlen velsigne Dem og alt Deres Foretagende, og Lad Dem indtil Deres sidste Øyeblik smage al den Glæde og Lykke, som den elskede I-s Syn opvækker hos hans uforanderlige D-

37

✂ d 22de May 85

✂ Endskiønt min elsked B- neppe faaer Stunder, at Læse dette, saa vilde jeg dog skamme mig ved, om det Hierte, der af alle tager den sandeste og oprigtigste Deel i alt hvad der angaaer ham, skulde være stumt ved en Leylighed, hvor alle trænge sig frem for at Lykønske ham.

✂ Tag altsaa Bedste og ædleste Ven, tag imod Det varme Ønske fra deres D-, som ingen anden Lyksalighed kiender end Deres, at Himlen vil udmærke hver og een af Deres Dage med sin rigeste Velsignelse! Men saa oprigtig, som det er meent min elskede I- saa Lidet er det at haabe; vores Tilstand her er en Bestandig Afvexling imellem Glæde og Kummer, og den Lykkeligste har sine Plager. Vent derfor ikke at undgaae dem men Belav Dem paa at tage imod dem med Standhaftighed.

✂ Jeg veed min Beste, at dette er ikke den brugelige Tone til en Brudgom, men mit Hiertes Følelser og Hengivenhed for Dem Ligner ikke Verdens, de strækker sig Længere end Tiiden naaer, end og i Evigheden skal en Deel af min Løn være at elske Dem. Hvor mange min I- kan sige det, som vi Toe kan roese os af, at i al den Tiid Venskabs rene og hellige Baand har Bundet os til hinanden har vore Hierter Lagt paa vore Læber og aldrig har den eene sagt den anden et 38 Ord, som io tør igientages for den Høyestes Domstoel.

✂ Hvi skulde jeg altsaa imod mit Hiertes Over Beviisning nu smigre for Dem med idel glade Udsigter, da De selv frievillig har paa taget Dem en af Livets største Besværligheder, en sygelig Kone. Taalmodighed heri min Bedste Ven, er ikke nok, Lige saa lidet den Heroismus, at viise Deres ganske Siel ved denne haarde Prøve, denne Forestilling avles af en opbragt Jndbildnings<kraft> og grændser ved Sværmerie; der slappe Siele Ævnerne, naar de synke ned i deres naturlige Tilstand.

✂ Fornuften, min elskede I- kan allene understøtte dem, og vil De troe en ærlig Vens Erfarenhed, saa Lad den holde dem fra at klynke og kiele for meget for hende. Det skader meere end det gavner man finder det saa sødt at Blive Beklaget at man idelig søger at op vække Medynk ved sine Lidelser, at Tanken idelig hæftes paa vort Onde. Viis Deres varme Deeltagelse ved at skaffe hende alle muelige Hielpemidler, men søg ved en Mandig Kiekhed og Opmuntring at vende Opmærksomheden til noget andet.

✂ Far vel for denne Gang min elskede og ærede Ven, dersom de oprørte Sanders Brusen ikke ganske døver Hiertets Stemme, saa Lad det minde om hende der Lever og døer Deres redelige og troefaste Veninde D-

39

✂ d 27de May 85

✂ En gladere og Behageligere god Morgen end den Hiertet ønsker min B- kan der ikke findes. Hvor høyligen vilde det glæde mig, om det i mindste Maade kunde Bidrage noget der til, at jeg siiger den kiere I- at hans D- har sovet bedre i Nat end i de sidste 7 til 8te Nætter. Hosten var bedre, og i Følge deraf er Hoved Pinen ikke meget stærk endnu, Lidet siger intet, man skal Lide noget i denne Onde Verden. Jmidlertid er Kroppens Onde dog et Blot Jntet imod Sielens, og end og dette er Blevet mindre, den har smagt en Art af Glæde igien ved et nyt Beviis paa min Vens kierlige Erindring. Men hvorfor vælger De stedse noget, som den elskede Haand det kommer fra ikke kan give sin store Værd eller veed De med Overbeviisning, at det mindste med det største fra Dem, er Lige vigtigt og kiert for mit ømme Hierte? Million Tak for Kysset og Hilsenen De sendte mig med min Broder, min Siel trængte til den, der var overmaade nedslagen, og De maae selv slutte, hvor vigtigt det var mig naar iblandt de mange quælende Sorger, der trykke min Barm, den, at troe at finde at min inderlig elskede I- ikke tænkte saa Vel om sin D- som hun fortiente, opslugede saaledes alle de andre, men paa saa trykkende en Maade, der neppe tillod mig at 40 sandse. Gud! for alle de Taare jeg har fældet i en Tiid af Otte Dage! Hvor umagede jeg mig ikke for at holde Dem tilbage og hvor lidet stod det i min Magt, og ved den Leylighed har jeg følet en Besværlighed foraarsaget af Graaden, som hidindtil var mig ubekendt, ihvor meget jeg end havde grædt i mine Dage. Da de imod min Villie frembrydende Taare, hindrede mig fra at sye, saa vilde jeg standse, eller forkorte Virkningen af Dem, og tørrede derfor saa ideligen og fast mine Øyne, at jeg gned Huden af det høyre Øye Laage, og fik Saar paa det. Det er ingen Griller, men noget De sagde mig den sidste Gang De var hos mig, der har voldet min Siel saa megen Angst og som allene kan

fordrives ved at høre af Dem selv, hvor for og af hvad Aarsag Deres Hierte var saa langt fra Deres Læber ved at tale med en Veninde, hvis Hierte og Lønligste Tanke stedse Ligger Blot og Bart for Dem, og som for ikke at give Dem Anledning til at være uoprigtig, aldrig spørger, aldrig fritter, men Lader sig nøye med hvad min Ven vil sige eller fortie, og til denne Beskedne Veninde, siger De af egen Drift uden mindste Tilskyndelse noget, som De ikke kunde meene det mindste med. Kan De nægte, at det maae smerte et Hierte, som mit? Men saa Bitterlig, som det end krænker mig, saa er De dog min Siel Ligevær mit høyeste og eneste Jordiske Gode, til

41 hvis Vel Liv og Blod stedse med Glæde Blev givet af Deres hengivne D-

|X

|X I margin på brevets første side er tilføjet:

|X Dette Brev skulde min I- havt halv 7. Men jeg kunde ingen Bud faae før. Farvel elsk mig hundrede Deelen, som jeg Dem<,> og Deres D- er Lykkelig.

|X Det er tåretyngt skrivi, men ærlig og psykologisk forståelig snak. Den hengivne Dorothea er rigtig godt ked af det og giver sin begrundelse, mest direkte i brevet af 21. maj: »Deres Syn er min eneste Glæde, det koster mig altsaa Taare at vide jeg faaer Dem ikke meere Daglig at see«. Det er ikke jalousi. Det er ægte sorg, men det er også, hvad man ikke hidtil har bemærket: en nydelig, raffineret og kærlig bryllupsgave til en god ven. »Vi vil savne x meget, hvis han/hun forlader os«, skriver man i dag i anbefalinger ved stillingsansøgninger. Det er en personlig kvalitet at være en, man savner. Sådant var det også set med Biehls øjne.

|X Mod slutningen af M.U.L. (s. 38,48-39,18 og 45,3 til slut) beskriver Biehl forholdet til Bülow i en helt anden tone. Det er en fin, poetisk og afrundet fortælling, et kærligt portræt, der burde kunne læses af enhver uden altfor store misforståelser.

|X Men også Bülow beskriver Biehl i sin selvbiografi, som blev udgivet af Aage Friis i Dansk Maanedsskrift, udgivet af Jac. Appel og L. Moltesen, Kbh. 1899, s. 406-428 og 474-493. Størstedelen af Bülows beskrivelse er citeret hos både Bobé, H. P. Rohde og Cedergreen Bech og bringes her i sin fulde ordlyd:

|X »Paa den Tid gjorde jeg et saare interessant Bekiændtskab, som jeg dengang var ligesaa bange for, som det siden glædede mig, og som jeg søgte at undgaae. - Det var Jomfrue C. D. Biehl - et af de meest dyrkede, godmodigste, aanrigste og i Selskab behageligste Fruentimmere, som levede paa den Tid - havde, uagtet hun 42 personlig ikke kiændte mig, fattet et Slags Yndest for mig, og havde ved hendes Broder, som Lieutenant, adskillige Gange ladet mig indbyde til sig, maaskee af Medlidenhed og for at sætte lidt Skik paa mig, hvilket jeg vel kunde trænge til. Men jeg, som desuden af Naturen var undseelig, var noget bange for hendes Bekiændtskab, som jeg altid har været for de saakaldte lærde Damer, da de ofte ere satiriske for at lade deres Vittighed beundre og paastaaende, som Herrerne altfor meget af Høflighed maae have Overbærenhed med. En deilig Sommermorgen var jeg gaaet til Rosenborg Have, hvor jeg pleyede at opholde mig, førend jeg skulde gaae paa Paraden, og havde udvalgt mig et af de meest afsides Lysthuse, hvori jeg sat og læste. Paa engang fornem jeg, at et vandrende Selskab nærmede sig til mit Opholdssted, jeg vilde da strax forlade det; men Jfr. Biehl, som var en af Damerne, kaldte paa mig og sagde: »nu skal De ikke undgaae mig«. Høflighed bød mig da at bie, og jeg slap da ikke fra hende, førend Parade-Tiden ikke tillod mig et længere Ophold i Haven. Jeg maatte ved min Bortgang love snart at besøge hende, og det skete, skiøndt de første Gange ikke ret gierne; men siden, jo mere jeg lærte hende at kiænde, blev hun en af mine kiæreste Veninder, som hun forblev til hendes for mig altfortidlige Død. Jeg er forsikkert om hendes oprigtige og trofaste Venskab, fra vort første Bekiændtskab, for mig. Efter hendes Ønske tog hun min Silhouette indfattet i en Pretension, med paa Brystet i Graven. Hendes Portrait, en mignature, som hun skænkede mig, har jeg ladet stikke i Kobber mange Aar efter hendes Død, og hendes Navn staaer iblandt mine afdøde Venners, paa det Monument, som jeg har ladet sætte i Sanderumgaardts Have. Hendes Venskabs kiære Minde følger mig til min Grav.«

|X På mange punkter minder Bülows fortælling her om den historie Biehl giver om deres venskab. Men de to beskrivelser kan alligevel

43 ikke umiddelbart sammenlignes. Deres tilblivelsestidspunkter ligger så langt fra hinanden, at de ikke længere kan siges at beskrive det samme. Biehl skrev, mens venskabet var på sit højdepunkt, og hun selv nærmede sig døden. Hendes beskrivelse er en forfatters næsten lyriske omskabelse af en virkelig og nylig oplevelse til tidløs litteratur. Hendes evne til at gribe øjeblikket og fastholde det i ord er novellekunstnerens. Helt anderledes forholder det sig med Bülows beskrivelse, som i øvrigt sikkert ikke er uafhængig af hendes. Da han mange år efter kom til dette afsnit i sin selvbiografi, har han velsagtens taget sit gamle brev fra

Dorothea frem og genlæst, hvad hun skrev »om emnet«. Derefter har han udformet sin i kærlig erindring om sin afdøde veninde, som en bekræftelse af og en kommentar til hendes.

✂ Bülow var ikke forfatter, men førte en stemningsfuld pen. Han var en personlighed i politik og kultur, som skrev sine erindringer med sikker fornemmelse for, at det kunne have eftertidens interesse at kende »manden bag masken«. Da han testamenterede sine papirer til Sorø Akademi nedlagde han sine selvbiografiske optegnelser i en særlig forseglede pakke, som først måtte åbnes 30 år efter hans død. Pakken kom i 1838 til Frederik VI personligt, fra ham gik den videre til Christian VIII og i 1840 til Gehejmerådet, det nuværende Rigsarkivet, hvor den stadig er. I denne særligt hemmelige pakke til offentligheden nedlagde han yderligere sin Dagbog fra 1783-1792 samt en pakke med forskellige optegnelser og en pakke mærket »E« med Cemens' stik af Biehl (Jfr. Rohde, s. 71-78).

✂ Der er altså på den ene side ingen tvivl om, at Bülow ønskede mindet om sig selv såvel som om Biehl bevaret. På den anden side er det, han fortæller om Biehl, en aldrende herres kraftigt sorteret tilbageblik på et højdepunkt i hans ungdom. Friis mener at kunne datere nedskrivningen af selvbiografien til ca. 1810 med senere 44 revisioner. Kapitlet om Biehl er i så fald skrevet ca. 25 år efter hendes død eller senere. Det er indlysende, at tonen må blive en anden end hos Biehl. Og det er forbløffende, at Bülow så mange år efter stadig oplever mødet med hende som noget af det mest betydningsfulde, der forekom i hans ungdom. Dertil kommer, at det er interessant at møde en mand, der åbent og ærligt giver udtryk for sin ængstelse ved samvær med lærde kvinder. At han, som - om nogen - overvandt den, skriver sådan, giver stof til eftertanke. Hvad har Biehl mon ikke været mødt med af forhåndsfortællinger og modarbejdelser fra andre? Men tydeligt nok har Bülows forbavelse over, at hun ikke var så slem, som han troede, i forening med Biehls manglende forventninger til mænd i almindelighed, åbnet vejen for et meget nært forhold mellem dem. Den, der forventer mindst, har ofte behov for mest.

✂

c. Manuskriptet

✂

✂ Manuskriptet til *Mit ubetydelige Levnets Løb* kendes kun i et enkelt eksemplar, som tilhører civiløkonom Erik Vind til Sanderumgaard på Fyn. Det indgår i herregårdens bibliotek, hvor det er registreret som nr 8.A.1 i samlingen af papirer efter hofmarskal Johan Bülow (1751-1828), skriftets adressat og ejeren af landstedet fra 1792 til 1828. Gården blev ved Johan Bülows død solgt af hans enke til den senere hofjægermester Christian Andreas Vind, i hvis familie både gården og en del af Bülows papirer har været siden. En del er på Sorø Akademis Bibliotek, hvortil Bülow testamenterede det. Heraf er noget senere udskilt og anbragt i Rigsarkivet, mens yderligere noget ad andre veje er kommet til Det kgl. Bibliotek.

✂ Fra Biehls hånd er ikke så få manuskripter bevaret i denne samling, hvoraf store dele fortsat ikke er udgivet. J. O. Bro Jørgensen, forhenværende arkivar på Rigsarkivet i København, har 45 udarbejdet en registrant over Bülows papirer. Ved hjælp af den, som bl.a. findes på Rigsarkivet, kan man hurtigt få et overblik over Biehls papirer i Bülow-samlingen. Direkte registreret under Biehls navn er hendes arbejder på Det kgl. Bibliotek. I udlandet kender man desuden til fire breve fra Biehl til E. S. F. Reverdil, jfr. note til s. 26,14. På Rigsarkivet findes en microfilm af originalmanuskriptet til *Mit ubetydelige Levnets Løb* i Filmsamlingen D 320.

✂ Til nærværende arbejde har Erik Vind stillet originalmanuskriptet til min disposition, hvilket har været til meget stor hjælp. En sammenligning af håndskriftet og 1. udgaven ved Louis Bobé (1909) viste så mange forskelle, at det var nødvendigt at nyudgive teksten, hvis man ikke valgte at modernisere den.

✂ I håndskriftet er teksten skrevet på hvidgult papir i brunlig blæk. Manuskriptets udstyr og udseende er beskedent, men har en egen elegance med sin fine, tætte skrift og omhyggelige orden. Det er helt igennem egenhændigt og udført i Biehls pæneste håndskrift. *Der er tydeligvis tale om en renskrift.* Det ensartede præg, de sparsomme rettelser, den bevidste centrering af teksten og indledningsdigtet, brugen af latinske og gotiske bogstaver, udnyttelsen af papiret og det færdige ydre peger altsammen i den retning. Det kunne ikke være et arbejdsmanuskript eller en kladde. Det er heller ikke et almindeligt privatbrev nedskrevet efterhånden som teksten er blevet udtænkt.

✂ Manuskriptet er i oktavformat og måler i længden 18,5 cm og i bredden 11,6 cm. En normal side rummer ca. 47 linier indpasset på ca. 17,8 cm x 10,5 cm. Siderne er således meget tæt beskrevet med kun en ganske smal margin til venstre på 1/2 - 1 cm's bredde. I almindelighed er der 2-3 afsnit pr. side.

✂ Hele manuskriptet består af 52 sider fordelt på to sammensyede læg. Det første læg består af fem foldede blade lagt indeni hinanden, mens der i det andet læg er otte tilsvarende. Med lyserød 46 silketråd er de to læg syet sammen til en lille bog med to lange sting, der går fra midterbladet i første læg til midterbladet i andet læg, hvorved stingene er synlige inde i bogen. Bogen er uden omslag.

✂ Papiret bærer et stort vandmærke med navnet JHONIG & Zoonen, der lokaliserer det til Holland, hvor Jan Honig & Zoon i perioden 1737-1787 drev en papirmølle i Zaandijk nordvest for Amsterdam, jfr. W. A. Churchill, *Watermarks in Paper in Holland, England, France etc. in the XVII and XVIII Centuries and their Interconnection*, Amsterdam 1935, p. 15. Hvornår man retter »Zoon« (søn) til »Zoonen« (sønner) i vandmærkets navn er uklart. Churchill's vandmærke nr. 322 synes at være det samme, som Biehls papir bærer. Samme mærke er med ganske små forskelle, som sandsynligvis må tilskrives unøjagtig aftegning, afbildet (med en generel henvisning til Churchill's værk) hos Edward Heawood, *Watermarks mainly of the 17th and 18th Centuries*, = *Monumenta chartæ papyraceæ historiam illustrantia*, I, Hilversum 1950, nr. 2740.

✂

Bogen består af følgende dele (a-e):

✂ **a.** Et upagineret titelblad med påskriften: *Mit ubetydelige Levnets Løb* smukt prentet i latinske bogstaver og arrangeret omhyggeligt nederst på titelbladets øverste halvdel i to linier centreret omkring den vertikale midterlinie. Øverst på siden står et lille »21«, vistnok ikke i Biehls hånd, muligvis en arktælling eller en bibliotekssignatur.

✂ **b.** En upagineret verso-side til titelbladet, hvorpå dedikationsdigtet til Johan Bülow er skrevet, også i latinske bogstaver. De tre strofer er klart adskilte og alle centrerede. Versene 1 og 4 er 47 indrykkede i forhold til 2 og 3. Under digtet står Biehls signatur i latinske bogstaver: *Charlotta Dorothea Biehl* og til sidst en dato: *d 29 July 1787*.

✂ Denne dato er identisk med adressatens fødselsdag. På det løse blad af samme papirtype, som Johan Bülow senere har vedlagt manuskriptet, skriver han om det, at det er Biehls »egenhændige Levnets Beskrivelse, som hun paa min Fødselsdag glædede mig med« (hele bladets indhold er aftrykt efter Biehls tekst). Biehl måtte have haft en travl dag, hvis hun skrev hele brevet på en gang, hvad hun naturligvis heller ikke gjorde. Men hvornår skrev hun så »Mit ubetydelige Levnets Løb«?

✂ I pakken med de 449 private breve fra Biehl til Bülow (jfr. noten til M.U.L. s. 46,28) ligger bl.a. et brev dateret d. 28. juli 1787 og et andet fra d. 30. juli 1787. Men der er intet fra selve den 29. juli. Det brev er nemlig taget ud og lagt for sig af Johan Bülow, som vi så i afsnittet om Johan og Dorothea. Brevdatoen bliver således en sikker »terminus ante quem«. Og man kan endda sænke grænsen lidt mere. I brevet fra d. 30. juli skriver Biehl nemlig, at hun ikke har det så godt p.g.a. »græsselige Side Smerter«. »Jeg har altsaa i 9 Dage enten maatte lagt i Sengen eller paa en Stoel paa den høyre Arm, siden det Onde var i den venstre Side, og følgelig slet jntet kunde foretage mig ...«. Den eneste lindring hun har haft, er en gave fra Bülow: »hans Abelsiner har været min Medecin«. Sygdommen hun led af, diagnosticerer hun selv til »en Hemoroidal Colick«.

✂ På den beskrivelse kan man vist roligt regne de ni dage fra d. 29. juli, og er man først kommet ned på godt en uge før dagen, er springet ikke langt til at sige, at brevet kan være skrevet længe før. Den seneste explicitte tidsangivelse i selve brevet er »april 1784« (jfr. M.U.L. s. 46,36), som hermed kan tages for at være vores »terminus post quem« for dateringen. Af konteksten omkring 48 denne datoangivelse fremgår dog, at i det mindste den sidste del af brevet, er skrevet et ikke nærmere defineret stykke tid senere. Store dele af fortællingen kan tænkes at være udarbejdet tidligere i Biehls liv, men *mest sandsynligt er den endelige redaktion og renskrivningen af manuskriptet foretaget i vinteren og foråret 1786-1787*. Havde det hele ligget færdigt d. 29. juli 1786, kunne hun jo have foræret det til hans 25-års fødselsdag i st.f. hans 26-års fødselsdag. Det var dog en halvrund fødselsdag.

✂ **c.** 47 sider, paginerede fra s. 2 til s. 47. Disse sider rummer prosadelen af selvbiografien og er hovedsagelig skrevet i gotisk skrift. Efter samtidens skik anvender Biehl latinske bogstaver i egennavne og i fremmedord. Disse ord er fremhævet i udgaven.

✂ Biehl er ikke helt konsekvent i sin skift mellem latinske og gotiske bogstaver, hvilket kan forklares på forskellige måder. Muligvis er hun ved renskriften engang imellem ved en fejltagelse kommet til at skrive et fremmedord ned i gotisk skrift, som jo er den skrift, hun har brugt til langt den overvejende del af teksten. Skriften er løbet hende i pennen, og hun har ikke nænnet at foretage en kosmetisk rettelse i et i øvrigt korrekt stavet ord, hvor det ikke var nødvendigt for forståelsen. Muligvis har vurderingen af, hvad der var fremmedord, været en anden på Biehls tid eller efter Biehls fornemmelse, end den er idag. Biehl var særdeles sprogbevidst, hvad der ikke kan undre nogen. Som aktiv oversætter og som forfatter måtte hun dagligt forholde sig til problemer indenfor stavning og formulering. At hun gjorde det og selv var sig sin styrke på dette område bevidst, viser sig både indenfor *Mit ubetydelige Levnets Løbs* rammer, f.eks. i historien om hendes oversættelse af »Lovtalen over Sully« (M.U.L. 27,15), og i en ellers temmelig besynderlig komedie som *Haarkløveren*, der ikke mindst kan læses som en polemik imod en for kraftig sprogrenselse, som gav adgang 49 til nydannelser og oversættelseslån, der virkede kunstige på Biehl. Det er

imidlertid også bekræftet udefra, at hun var kendt i universitetskredse for sit smukke danske sprog, f.eks. af den italienske hofsekretær Isidoro Bianchi, som omtaler hende meget smukt i sine kulturelle rejsebrev om Danmark, jfr. M.U.L. s. 40,23 med note.

✂ Om hendes sprog var traditionelt eller mildt moderniserende, skal ikke afgøres her, men hendes betydning for formningen af modersmålet i en tid, som sprogligt set var en brydningstid, er tilstrækkeligt dokumenteret først og fremmest ved de mange bøger hun fik trykt, og af den grund er det her skønnet hensigtsmæssigt bl.a. af hensyn til modersmålsforskningen at gengive hendes tekst efter originalmanuskriptet uden moderniseringer af nogen art og også at gengive hendes brug af gotiske og latinske bogstaver. Så meget desto vigtigere er det derfor, samtidig at understrege, at æstetiske hensyn netop i dette formelt set private brev, som altså ikke kan sammenlignes med et eventuelt trykmanuskript eller en færdigtrykt bog, synes at have vejlet tungt for hende. Man må derfor skønne i hvert tilfælde af afvigelse fra hendes normalpraksis, som den fremgår i de trykte bøger, om der er grundlag for at anvende det som eksempel i modersmålsdiskussioner eller ej.

✂ Hvad der her er sagt om Biehls anvendelse af skrift, gælder tilsvarende om hendes ortografi. Her er materialet dog ofte tilstrækkelig stort til, at man kan fornemme, hvad der er overgangsfænomener, da en række hyppigt forekommende ord eller lyde kan ses snart stavet på en måde, snart på en anden. Et ord, som af samme forfatter indenfor samme skrift staves forskelligt, er sandsynligvis et ord i en udviklingsfase.

✂ I brugen af store og små begyndelsesbogstaver følger Biehl generelt samtidens regel om at substantiver og egennavne skrives med stort, mens de øvrige ordklasser skrives med lille 50 begyndelsesbogstav. De ikke så få inkonsekvenser, der er, eksempelvis substantiver skrevet med lille eller verber og adjektiver skrevet med stort, er bevaret i denne udgave. Det er gennemgående bogstaverne b, l og d, der er brugt i flæng med B, L og D, og det er nogle gange umuligt at afgøre, om der er anvendt stort eller lille begyndelsesbogstav. Da bogstavet »B«, som påvist af H. P. Rohde s. 26 og Sv. Cedergreen Bech s. 50 (jfr. bibliografien), har stor betydning for hende, og da hun faktisk har to klart adskilte bér, et stort og et lille, kunne det tænkes, at det er med vilje, hun næsten altid bruger det store b. Ikke alene hendes eget navn, men flere af de personer, hun har haft et særlig godt forhold til, har B i deres navn. Fremfor alt »Bulou« (Johan Bülow) og »Bestefader« (morfaderen). Noget tilsvarende kunne siges om bogstavet »D« som Dorothea. Dette er dog et langt hyppigere forvekslet bogstav i periodens gotiskskrevne håndskrifter i almindelighed, og også hos Biehl er det svært at skelne mellem det store og det lille d. Det samme gælder bogstavet »L«.

✂ Kommateringen er ikke grammatisk og synes heller ikke at følge noget andet system. Det er en form for pausekommatering, der som oftest er forståelig og ganske udtryksfuld. Ofte ville en lidt mere ødsel anvendelse af hjælpetegn (særlig anførselstegn) have hjulpet læsningen, men kun sjældent er tegnsætningen direkte meningsforstyrrende. Hvis der i nærværende udgave afviges fra Biehls egen brug af pausetegn, er det angivet.

✂ Overstregninger er der meget få af, understregninger endnu færre. Enkelte ikke meningsforstyrrende dittografier har Biehl ladet stå, ligesom glemte småord, der let kan konjiceres, ikke er indføjjet. I betragtning af, at rettelser er foretaget i manuskriptet, når meningen ellers ville være blevet forkludret, kan man ikke udelukke, at de nævnte småfejl har fået lov at blive stående af æstetiske grunde.

51

✂ **d.** Tre blanke sider, som følger efter den sidste paginerede tekstsider, side 47, der rummer 13 linjer og Biehls afsluttende »Deres hengivne Dorothea«. Den lille bog får således en harmonisk og æstetisk behagelig afslutning med et blankt opslag og en ubeskreven bagside. Intet planløst papirspild og intet febrilsk gnidder til sidst, men en afbalanceret tilpasning af tekst til papir.

✂ **e.** Vedføjet det egentlige manuskript ligger i dag det ovenfor omtalte kommenterende løvsblad, som Johan Bülow har skrevet. Det er en note til eftertiden, som giver Bülows korte vurdering af Biehl og forklaringen på, hvorfor hendes selvbiografi er at finde blandt hans efterladte papirer. Sammen med disse oplysninger, som her er trykt efter udgaven, har han lagt et kobberstik af hende, som uanset at Bülow selv meddeler, at han ikke finder det vellignende, siden dengang har hørt sammen med selvbiografien og også her er anbragt lige før teksten. Det er udfærdiget af Johan Bülows gode ven, den berømte kobberstikker Johan Friedrich Clemens efter Biehls død på grundlag af et maleri af maleren Christoph Wilhelm Andreas Müller (jfr. afsnittet om portrætter af Biehl).

✂ Manuskriptet til *Mit ubetydelige Levnets Løb* adskiller sig på mange måder fra Biehls private breve til Johan Bülow, først og fremmest ved at fylde 50 sider i stedet for de sædvanlige 1 eller 2 foldede blade. Dertil kommer den smukke orden, hun holder her. Brevet er færdiggjort i sit ydre. Det fremtræder smukt og beskedent som en lille syet bog, og det er forsynet med en titel anbragt på et særskilt titelblad.

✂ Brevet må betragtes som en renskrift og har været brugt som gave. En nydelig fødselsdagsgave fra en kendt forfatter til en kendt hofmarskal. Nogle har sagt, at det var skrevet på opfordring fra Bülow. Den idé

stammer sandsynligvis fra Biehl selv, som for ikke 52 at virke for selvhævdende, kunne have interesse i at fralægge sig ansvaret for initiativet til sin lidet blufærdige selvbiografi. I indledningsdigtet skrev hun i det mindste bl.a. følgende: »Dit Ønske er en Lov for mig ...«(v. 1) og lod den logiske følge heraf blive afslutningsversene: »Glem derfor ikke, hvad mig drev, Men hav ved Læsningen for Øye, At dette blev, for Dig at føye, Og jeg kun for min Bulou skrev«. Biehl påstår, at Bülow opfordrede hende til at skrive, Bülow derimod siger, at han fik det foræret til sin fødselsdag. Der behøver ikke at ligge en konflikt imellem de to udsagn, men det er tydeligt, at ingen af de to føler trang til at tage ansvar for at have fundet på ideen. Havde det været Bülows, kunne han vel have indrømmet det, eller have ladet være med at benægte det. Han kunne jo ikke på forhånd vide, hvilken rolle han fik tildelt i Biehls skildring.

✂ Ved sit pertentlige udseende og ved den skæbne det fik fra såvel afsenders som adressats side, virker dette brev tilrettelagt for en halvt, eller muligvis endda helt, offentlig tilværelse. Det er et manuskript, der er beregnet til at cirkulere, beundres og dermed også læses af Bülow og hans venner og bekendte. Det er et yndigt manuskript, og det er også meningen. Det ideelle cirkulationsmanuskript skal tage sig pænt ud for at kunne friste andre end adressaten. Det er her vigtigt at understrege, at det i og med at man betragter håndskriftet som et tilrettelagt cirkulationsmanuskript -og ikke som et trykmanuskript - ikke er sagt, at selvbiografien ikke er skrevet med henblik på publikation! Man kunne næsten sige: tværtimod. Biehl kan have været så sikker på, at hendes adressat og eventuelle andre læsere ville finde hendes levnedsløb betydningsfuldt, at hun overlod det til dem at give den fine lille sag i trykken. I så fald kalkulerede hun ganske rigtigt.

✂ En detalje, der måske siger noget om, hvor alvorligt man skal tage periodens sentimentalitet, skal her til slut påpeges i 53 forbindelse med manuskriptbeskrivelsen. På sidste side i brevet skriver Biehl: »Her har De de betydeligste Tilfælde af mit Liv; Erindringen af nogle af dem har vædet mit Papiir med Taare, ...« Helt op til vores tid cirkulerer myter om, at jomfru Biehls breve endnu bærer spor af de tårer hun har fældet i dem under nedskrivningen. Gennemblader man nu hendes selvbiografi på jagt efter tårespor og gransker især de sentimentale passager nøje, må man imidlertid konstatere, at disse tårer ikke lader sig se med det blotte øje.